

queran (*Spill de Castellbò*, f^o 79v).

Mas d'En Tolrà a Catllà (aquest és un nom antic del mas que avui més aviat s'anomena Mas d'En Rabat) (XXVI, 72.17). *Masia del Toldrà* a Vila-rodona (XLVI, 32.17).

Can Tolzà a Riudellots (XLIV, 147).

Coma d'En Tolzanes i *Mas d'En Tolzanes* a Llançà (XXII, 104.20; 105.23).

Lo mas de tholosa za vila ['el tolosà de la vila'], documentat en el S. XII, en el terme de Navès (*Capbreu* 10 de Besora, lín. 52, arx. Sols.).

ETIM. Del gentilici de Tolosa, *Tolosà*, amb síncop pre-tònica normal: *tolzá*; i rotacisme, cf. E.T.C. I, 38. J. F. C.

Toltes, V. T. (misc. moss.)

TOLUGES i els noms afins TOLUSTRE, TOLBA i altres

PRON.: *tulúžes*, segons l'enq. de 1960 allí (xxvii, 43-45) i a tots els pobles veïns. «*Tuluges*» escrivia Alart (*Cart. Rouss.* etc.); preferible *Toluges*, adoptat avui (Ponsich etc.).

MENCIONS ANT. 908: *Tulogias* (*Hist. Lgd.* v, 123); 937: «in comitatu Rossilionense, in villa *Tologis* (*Cart. d'Elna*, f^o 151; col·le. Moreau VI, 59v); 955: *Tologias* (ibid.; Mor. VIII, 139-140), cit. junt amb Sant Esteve del Monestir (*Hist. Lgd.* v, 1514).

1027: «*Oliba pontifex Ausonensis, vicem Berengarii Helenensi episcopi --- una cum --- praefatae Sedis canonicis --- convenerunt, in comit., Rossil., in prato Tuluies ---*» per al solemne fet històric de l'establiment del Conveni de «Pau i Treva» que posà trava a les anàrquiques guerretes feudals (p. p. Baluze, i copiat i posat en valor per Junyent, *L'Abat Oliba*, ed. Mundó, Bna., 1990, p. 145); 1030: «in presentia Gaucefredus Comes, W. A. vicecomiti, Amil Petre --- in villa *Tuluges* ---» (*Cart. Elna*, f^o 178; col·le. Moreau XXI, 86; *Hist. Lgd.* v, 395); 1048: «*villa Teologias*» (p. p. Ponsich, *Études Rouss.* II, 94); 1066: «*villa Tuluges* --- in via a *Tuir* --- terra ---» (Mor. XXIX, 57).

Ss. XII ss. 1138: «P. Bg. de *Tolugas* --- Orgullosa ---» (Albon, *Cart. du Temple*, p. 119); 1145: «Ego Petrus de *Horle* dono --- S. M. *Coxianensi* --- alodii --- infra te. ville de *Orle* et de *Toluges*» (*Cart. Major de Cuixà*; Mor. LXI, 139); 1146: *Tuluges* (cit. amb *Cànoes i Mortafà*) (Albon, *Temple*, pp. 256-7); 1161: «Berengarius Tizon de *Tuluges*» (Alart, *InvLC*, s. v. *Tinó*); 1195: «Guillelmus de *Tulugiis*», perg. orig. (*InvLC*, s. v. *Guillem*).

1276: *Tuluges*, document publicat per Ferran Soldevila, *Pere el Gran* III, p. 476, ben cert relatiu als fets històrics mateixos, o molt pròxims, que conta de Toluges Desclot (NCL. IV, 124); 1283: R. Pel-Fret de *Tolugiis* (*InvLC* v, 337); 1305: «negú no gaus vendre venímia, del vinyer de *Mayloles*, de *Cànoes*, de *Toluges*, del *Soler* ---» (RLR VII, 147); 1316: *Tolu-*

ges (RLR XXX, 275; id. XXXI, 61); 1329 (*InvLC*, s. v. *peyrat*); 1354: *Tuluges* (Alart, *Do. Gé. Hi.*, 8); 1359: *Toluges* (CoDoACA XII, 116); 1396: *Toluges* (CoDoACA XII, 157); 1435: *Tbolugiis* (Alart, ib., 82); *Se-gle XVI: Teluges* (B.N.P., 133, f^o 66).

Ponsich (*Top.*, 62), tot confirmant moltes d'aquestes dates i sense trobar-ne de més antigues, hi afegeix: *Tologias* aa. 951, 997 i 1100, *Toluges* aa. 1119, 1142, *Tologes* 1122, -*ojas* 1141, *Tolugas* 1197, *Tolugiis* 1291, i *Tuluges* 1091 i 1153; i rectifica en 1041 la data del document que havia publicat com de 1048.

En total tenim o en la síl·laba tònica (*Tologias, Tulogias*) en 8 documents, dels més antics: el primer i altres 6, fins a 1141; amb *ú* des del S. XI i meitat del XII, ja n'hi ha també 8, començant només des de 1027. Després, naturalment, es generalitza la forma catalana amb *ú*. En la primera síl·laba alternen *To-* i *Tu-* des del principi, fins al final, però s'observa que les més antigues en *Tu-* són totes en context llatí, per tant poc provatòries —era usual escriure *u* pseudo-llatinitzat per *o*— en context català també n'hi ha, però més recents (S. XIV o fi del XIII).

ETIM. És evident que no podem caure en el parany que ens posa el tardà hapax *Teologias* de 1048, degut a un escriba amb vernís de savi que ho relacionava amb la teologia (que ensenyaven a l'escola d'Elna); és, doncs, només una dada curiosa.¹

Anem a la segura veient-hi un nom d'origen ibèric (família ling. ibero-basco-aquitànica): de la sèrie de què tractem conjuntament en aquest article: amb *Tolosa, Tolba, Tolustre* i altres (també segurament els *Toló* catalans) (art. supra) i possiblement (?) *TOLETUM*. Puix que *Tolba* sembla poder-se identificar amb *TOLOBIS* de P. Mela, *Twlobiz* de Ptolemeu (II, § b-711) etc. No dubtarem que *Toluges* pertany al mateix grup ètnic i lexical. Cap escrípol s'hi podria oposar d'ordre etnogràfic, puix que estem al costat de l'antiga ILIBERIS, de Cotlliure (CAUCO-LIBERI), *Bèrcol* (ILIBER-CALE), del cap *Biarra*, d'*Argelers* (ib.-bc. AIEL-), de RUSCINO... tots ells d'aquesta família lingüística.

És ben planer admetre un ètmon **TOLŌBIAS*, lleu variant morfològica (desinencial o poc més) de *TOLOBIS* i de *TOLŌBA*, ètmon de *Tolba*; evolució fonètica rigorosament com en el ll. vg. *PLOVIA* (ll. *pluvi*) > cat. *pluja*, o els noms en -*guja*, -*gòia* que hem estudiat en E.T.C. II, 189, 165 ss.² Reduït -*BI-* a -*I-* com en *pluja* (o en *RŪBĒUS* > *roig*), el canvi de *đ* en *ú* és l'obligat en català.

TOLUSTRE, gran planell, altioplà, de pasturatges, en les muntanyes del terme de *Gavarra* (alt. a la dr. del Segre Mitjà) (enq. de 1957, XVIII, 67 ss.); hi ha el *Pla de tulústre* (68.35) que comença al SE. dels Boscos de les *Sarkèdes* (o *Cerquedes*); estenen-se fins a les «Costes de *tulústre*» (69.1), amb més detalls, a continuació, sobre els llocs, i en particular «les Fonts de *Tolustre*», unes quantes, que hi neixen de la banda de les *Costes* (73.24-34); confirmat en l'enq. del *Puig de Rialb* (terme adjacent al SO.), on pronunciaren *talústre* (XVIII, 27-32). La meua conclusió —comunica-